

חדר הרקוקו (המאה ה-18) תרומת הברון אדמונד דא-רוטשילד למוזיאון ישראל, ירושלים

חדר הרקוקו — נכס או נטע זר

8. AUG. 1969 — מאת ד"ר נורית כהנסקי

טונומיות, מדגשים גם הם את ה"תפישת היסודית של הסגנון, כלי החרסיה הסיניים העומדים בפנינו אוספים לשמוש ולאופנה שעשה הרקוקו בכלים אקוטיים אלה. ה"תאורה הנברשות הגביש בעוצמה של אור הנרות המקורי, משוה לעצמים את משקלם הנכון, ומלמדת עד כמה תאורה נכונה של קומפוזיציה הוא מרכיב מהותי להבנתה.

מחמתה למעקב הפרוץ

העברת החדר שנעשתה על כל דיקדוקיה, לא רק שתורמה נכס למיר זיאון ישראל אלא כציגה גם את חיטת והקשר הנכון של המעבריים אל העבודה כאל מלאכת מחשבת. על אף זאת גיבשה הבעיה שבהעברת מכלול כות מאירופה לסביבה אחרת, זרה למסורת האמנותית שלה. הבעייתיות שבהעברה זו אינה חדשה אך עומדת בעינה, ובעיקר מתלבטים בה כיום הרבה באמריקה. גם שם נשר אות העיניים לתרבות האירופאית כאחד מיסודות הציוויליזציה המערבית, וגם שם חסרים פרקי היסטוריה משלימים. מוכרות הצרות המנוזר וחלקי כנסיות שלמים מספרד ומצרפת שהועברו למוזיאון המטרופוליטן בניו יורק, ומשמשים שם גם מקומות לאירועים חברתיים: אירי מוגות שפורקי ונכנו מחדש כמקום מושבם של אלייט בטכסט, ואף גשר התמוזה הלינדוני שהעברתו לי-מצרפת הפרוץ עלתה סכומים אגדיים.

ביסוד העברתם של מכלולי בניה אלה מונחת השקפה בעלת אספקטים חינוכיים, השואפת להפגיש את ה"קהל עם מוצג, חי" ו"שלם" של התרבות האירופאית. נראה שאף תפישת חינוכית זו גבעה לאמונה האמריקאית בכושרה של הטכניקה לפי חזון כל בעיה: אם אפשרית רכישת חצר ספרדית והעברתה באמצעות מנוסים וחומרי שימור, הרי האשלייה מתקיימת.

מכלול אמנותי, ארכיטקטוני בעיקר — אך פעמים רבות גם יצירות אמנות בודדות, — הוא תוצר של זמן ומקום מותחמים. הערכים הכללי-אנושיים של עבודות אלה, מורשים ויונקים מאדמה ואנשים מסוימים ו"לכן גם קשורים אליהם. האירופאי היה מודע תמיד וגם כיום במשקלה הסגולי המיוחד של תרבותו הראג"י יונאלית וביחודה של תפישתה ה"צורנית הממשיכה להתקיים על אף שינוי הסגנון או מיוגון צורות ספציפיות. ההבדל שבין ארמון וונציאני לרומאי ובין אופיה של כנסיה בור"גודנית לזו של מרכז צרפת בכל התקופות, הם מהותיים לגבי האיש האירופי כביטוי לאזור ומסורתו. ומכאן שתפישת עולם הרואה את שירות העברה של מבנים, גיחוקם ושתילתם מחדש ללא שורשים, מנוגדת לתפישת האירופית גם אם נע"תה לדקדוקיה.

מוזיאון ישראל הציג את החדר כאחד ממגזיו ובודד אותו כמוצג מוזיאוני לימודי, ובכך שמר על ערכו מבלי לנסות להחיותו, על ידי שמור שים אחרים. שמייה זו חייבת להתיקיים בקפידה עם קבלת מוצגים דר"מים בעתיד.

כיום (המוארים של המוזיאון, מפתיים עים מימדיו, ובעיקר גובהו (6.20 מ'!), המלמדים על היחס המרווח בין האדם וסביבתו — תנאי ראשון ל"בניית התקופה. החדר מהווה מכלול שאינו מתכוון לכפות את עצמו על הבא אליו, וכך נתנים הפרטים ללמיר והסתעפותם של קישורים בלתי סיי"דה הם הבמה העיקרית להתפתחותם מסריים וחופשיים בצורת גילופי עץ מוזהבים המודבקים אליהם.

מראות גדולות הקבועות בקירות וממוסגרות במסגרות זהב המעוטות בקישורים דומים לאלה של הקירות. תורמות להרגשת עומק גוססת של החדר. התמונות ושטיחי הקיר התלויים על הקירות כחלק מן האפקט הדקדוקיבי ולא כיצירות אמנות אר"טיות.

ותאורה, משמשת אותו לצורך השלם ואינה עומדת בפני עצמה. יש להדגיש שהרקוקו הוא איפנה, ובחור שכזה הוא שונה מסגנונות כוללים כמו הבארוק או הרנסאנס המתבטאים בכל תחומי היצירה ה"אמנותית (ארכיטקטורה ציור ופסול). טבעי אפוא שהרקוקו האופנתי גדל בחצר המלוכה והצורות אצילי צרפת, שהרי האופנה — לפחות בתקופת זו — נוצרה שם. והוא שהפך את ה"ארמון האריסטוקרטי שהתמצה קודם לכן באופיו הארכיטקטוני, לבית מגור"ים בעל אלגנציה אינטימית, דבר שקדם מאוחר יותר לבורגנות ונעשה אחד מסמני ההיכר שלה.

החדר במוזיאון ישראל הוא דוגמא טיפוסית ומשלמת לחדר רוקוקו.

לאחרונה הושלמה במוזיאון ישראל בנייתו מחדש של חדר מן המאה ה-18 שהובא מפאריס. חדר זה שנתרם למוזיאון על ידי הברון אדמונד דא-רוטשילד, נבדו של הנדיב הידוע, הוקם כאן מתוך מגמה להפגיש את הקהל הישראלי עם צורת דיור בת התקופה, שמהווה במכלול הדקדוקי טיבי, ולא ניתן לעמוד על טיבה אלא בפגישה בלתי-אמצעית.

על החדר עברו גלגולים רבים עד שמצא את מקומו במוזיאון הירושלמי. הוא נבנה בשנים 1740-1745 (תקופת לואי ה-15), על ידי האדריכל הצרפתי ג' בופראן (שהיה גם ממעצבי הדפים ב"ורסאי), ונועד לשמש כסאלון ה"גדול בבית מושבו הפריסאי של ל"ס. ברנאר, מאנשי חצר המלוכה ה"צרפתית. במאה ה-19 רכש הברון אדמונד דא-רוטשילד-הסב את החדר בשביל ארמונו בפוברג סאן הנוירא שבפאריס והפכו לחדר עבודה. בו נעשו — לפי הסטופר — רבות מן פעולותיו לקניית אדמות בארץ-ישראל.

העברתו של מכלול דיור זה — הראשון לחדרים בני תקופות שונות שהמוזיאון מתכוון להביא אל בין כתליו — אינה דומה לרכישת מוצג בודד. לכן רצוי להבהיר את אופיו המיוחד של "מוצג" מעין זה, וכן להציג הבעיה המתעוררת בעצם קבי"עת מכלול תרבותי כזה כאן וניהוקו מסביבתו הטבעית.

גידול אוספתי

החדר בנוי ומעוצב בסגנון הרקוקו המתמשך לפרך משנת 1730 ועד 1780. הרקוקו איננו סגנון בניה בדומה לבארוק בעל הצורות הכבדות והדראמטיות שממנו התפתח, הוא עוסק בדקדוקיות, עיצוב פנים וריהוט צורותיו היסודיות צמודות לשטח (כמו קיר או רהיט), ומתפתחות מ"אורגניזמים קטנים ובלתי סימטריים בצורה חופשית ופנטסטית. שאינה כפופה לחוקי הקומפוזיציה הבהירה הרואה לפנייה את האמנות הקלאסית כדוגמא. אמן הרקוקו מתמסר לאר"יטקטורה הפנימית במכלול. היחידה הבודדת, ריהוט, תמונות דקדוקיות